

**HÄIRIÖKÄYTTÄYTYMINEN PERUSYKSIKÖSSÄ – MITÄ JA MITEN
ENNALTAEHKÄISTÄÄN JA ESTETÄÄN?**

Kandidaatintutkielma

Kadetti
Antti Partanen

99. Kadettikurssi
maasotalinja

Maaliskuu 2015

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi	Opintosuunta
Kadettikurssi 99	Pioneeri- ja suojeluopintosuunta
Tekijä	
Kadetti Antti Partanen	
Tutkielman nimi	
Häiriökäyttäytyminen perusyksikössä – mitä ja miten ennaltaehkäistään ja estetään?	
Oppiaine, johon työ liittyy Sotilaspedagogiikka	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto
Aika Maaliskuu 2015	Tekstisivuja 27 Liitesivuja 0
TIIVISTELMÄ <p>Joukkueen kouluttaja havaitsee runsaasti varusmiesten koulutuksessa häiriökäyttäytymistä. Runsaasta esiintymisestä huolimatta häiriökäyttäytymistä käsitellään puolustusvoimien johtajatehtäviin sijoitettavien koulutuksissa vähän. Kandidaatintutkielman tavoitteena on tuottaa vastaukset, miten joukkueen kouluttaja voi omalla toiminnallaan ennaltaehkäistä ja estää häiriökäyttäytymistä perusyksikössä sekä vastata siihen, mitä häiriökäyttäytyminen perusyksikössä on. Kouluttajan opas määrittää, kuinka joukkueen kouluttaja on vastuussa joukostaan (Halonen, Pulkka, Kärkkäinen & Saarelainen 2007). Tämän perusteella joukkueen kouluttajan tehtävänä on puuttua häiriökäyttäytymiseen, joka esiintyessään vaikuttaa ryhmähenkeen negatiivisesti.</p> <p>Tutkielman aineistona on käytetty esimerkiksi siviilitutkijoiden julkaisuja, oppikirjoja, esitutkintapöytäkirjoja, joukkueen kouluttajille suoritettuja avoimia haastatteluja ja viittauksia lakipykäliin. Tutkielma on tehty laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Rajauksen osalta tutkimus on suoritettu joukkueen kouluttajan näkökulmasta havaittavaan häiriökäyttäytymiseen perusyksikössä, ilman aselajien, saapumiserien tai joukkueen kouluttajan sotilasarvon vaikutusta häiriökäyttäytymisen esiintymiseen.</p> <p>Tutkimuksen mukaan päädytään häiriökäyttäytymisen diagnosoinnin olevan joukkueen kouluttajilla jokaisella persoonallista. Persoonallinen tapa diagnosoida vaikuttaa häiriökäyttäytymisen määrän havainnointiin. Tutkimuksen mukaan häiriökäyttäytymisen määrän on katsottu olevan kasvussa. Häiriökäyttäytymisen ennaltaehkäisyä toimii ensisijaisesti jo joukkueenkouluttajan läsnäolo. Kouluttajan tehtävänä on suunnitella koulutustilanteita mahdollisimman mielenkiintoiseksi, jälleen voidaan ennaltaehkäistä häiriökäyttäytymistä. Varusmiehet suhtautuvat joukkueen kouluttajaan merkittävänä auktoriteettina, jolla on mahdollisuudet rankoa tarvittaessa. Häiriökäyttäytymisen estäminen on tapahduttava välittömästi – näin varusmiehille luodaan kuva, että häiriökäyttäytyminen ei ole sopivaa ja säännöt ovat selvät. Estämisen keinoina on ryhmien muokkaaminen, opetustilanteista poistaminen ja tilanteeseen välitöntä puuttumista: puhuttelemalla tai käskemällä.</p> <p>Häiriökäyttäytymisen diagnosointi antaa joukkueen kouluttajalle työkalun ottaa häiriökäyttäytyjä huomioon suunnitellessaan koulutusta ja samalla kehittää ymmärrystä käyttäytymiseen aiheuttavista tekijöistä. Häiriökäyttäytyminen on tapauskohtaista – tämän takia ei voida kiteyttää tarkkaa ohjeistusta kuinka toimia täysin ennaltaehkäisevästi tai estävästi. Tutkimuksella kuitenkin on saavutettu ymmärrettävyyttä häiriökäyttäytymiselle ja esitetty joukkueen kouluttajien kokemuksia, kuinka ennaltaehkäisyä ja estämistä on toteutettavissa. Tutkimuksen mukaan joukkueen kouluttajien opiskelu- ja harjoitteluaikana olisi luotava yleiset perusteet toimia häiriökäyttäytymistä havaittaessa.</p>	
AVAINSANAT	
Häiriökäyttäytyminen, Perusyksikkö, Joukkueen kouluttaja, Ulospäin suuntautunut,	

KANDIDAATINTUTKIELMA

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	TUTKIMUKSEN TEORIA JA RAJAUS	3
1.2	TUTKIMUSKYSYMYKSET	5
2	HÄIRIÖKÄYTTÄYTYMINEN.....	6
2.1	KÄSITE HÄIRIÖKÄYTTÄYTYMINEN.....	6
2.2	HÄIRIÖKÄYTTÄYTYMISEN SYNTY	9
2.3	HÄIRIÖKÄYTTÄYTYMISEN ENNALTAEHKÄISEMINEN JA ESTÄMINEN	10
2.4	KÄYTTÄYTYMISEN TUNNUSPIIRTEET PUOLUSTUSVOIMIEN NORMISTOSSA	12
3	TUTKIMUKSEN TULOKSET	15
3.1	HÄIRIÖKÄYTTÄYTYMISEN ESIINTYMINEN PERUSYKSIKÖSSÄ	15
3.2	TUTKIMUKSEN HAVAINNOT JOUKKUEEN KOULUTTAJAN OMISTA KOKEMUKSISTA	18
3.3	JOUKKUEEN KOULUTTAJAN MAHDOLLISUDET TOIMIA ENNALTAEHKÄISEVÄSTI JA ESTÄVÄSTI.....	20
4	POHDINTA	23
4.1	JOHTOPÄÄTÖKSET	24
4.2	JATKOTUTKIMUSTARPEET.....	26

LÄHTEET

HÄIRIÖKÄYTTÄYTYMINEN PERUSYKSIKÖSSÄ – MITÄ JA MITEN ENNALTAEHKÄISTÄÄN JA ESTETÄÄN?

1 JOHDANTO

Joukkueen kouluttajan työhön perusyksikössä kuuluu varusmiesten kanssa toimiminen ja heidän kouluttamisensa varusmiespalveluksen eri vaiheissa. Suurin osa joukkueen kouluttajista on työssään havainnut häiriökäyttäytymistä. Häiriökäyttäytymistä voidaan luonnehtia ilmiönä, joka vaikeuttaa koulutuksen suorittamista sekä samalla vie mahdollisuuden oppia muilta koulutettavilta. Saapumiserästä riippumatta on havaittavissa häiriökäyttäytymisen yleistymisen perusyksiköiden sisällä.

Puolustusvoimien toimintaympäristössä joukkueen kouluttajalta vaaditaan työssään hyvin paljon. Joukkueen kouluttajan tehtävä ei ole toimia pelkkänä aselajinsa osajana perusyksikössä. Työhön kuuluu yhtenä tärkeimpänä kokonaisuutena vastuu omasta joukosta. Joukkueen kouluttajalla on vastuu hänelle asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta ja joukkonsa oppimisesta. Tarkennettuna oppimisen vastuuseen kuuluu mm. opettajan esimerkillisyys, opettavien kasvattaminen ja ohjaaminen (Halonen ym. 2007). Koulutustapahtumat ovat hyviä esimerkkejä varusmiespalveluksen oppimistilanteista, joissa häiriökäyttäytyminen esiintyessään vie mahdollisuuden oppia muilta varusmiehiltä. Kouluttajan tiedostaessaan hänelle määritetyt vastuunsa, on hänen vaikutettava häiriökäyttäytymiseen ennaltaehkäisevästi tai tarvittaessa estävästi.

Kandidaatintutkielmani tarkoitus on määrittää, mitä tarkoitetaan käsitteellä häiriökäyttäytyminen ja miten joukkueen kouluttaja voi työssään ennaltaehkäistä ja estää häiriökäyttäytymistä sekä mitkä osakokonaisuudet käsitetään kuuluvan häiriökäyttäytymiseen. Häiriökäyttäytymiselle on olemassa tilannekohtaisesti useita määritelmiä ja sille on esitetty erilaisia tunnuspiirteitä, joten on haasteellista määrittää aukottomasti häiriökäyttäytyminen muutamalla lauseella. Asettamaani tutkimusongelmaan

miten häiriökäyttäytymistä voidaan ennaltaehkäistä ja estää perusyksikössä, vastaan tutkimuksessani joukkueen kouluttajan näkökulmasta katsoen, kohdentamatta aselajien eroavaisuuksiin. Puolustusvoimissa on hyvin vähän tutkittu aiemmin häiriökäyttäytymisen ennaltaehkäisyä tai estämistä. Tutkimuksessa ennaltaehkäisyä pidetään toimintaa, jolla valmisteluun ja ennakoimalla ennen tapahtuvaa häiriökäyttäytymistä pystytään välttämään häiriökäyttäytyminen. Estämisellä keskeytetään ja puututaan välittömästi häiriökäyttäytymiseen, joka on parasta aikaa tai jo aiemmin esiintynyttä.

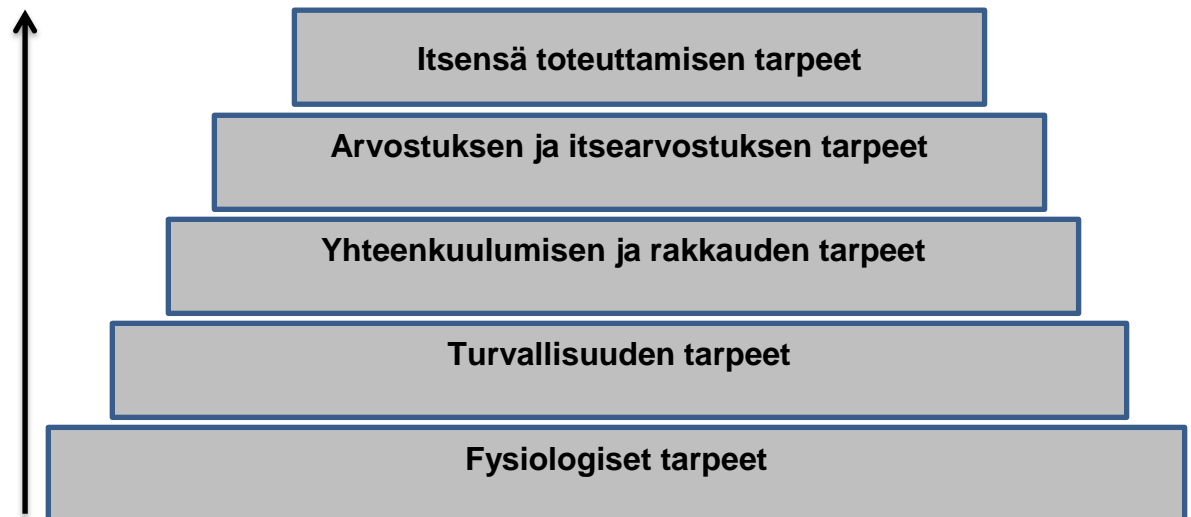
Puolustusvoimien perusyksikössä toimivan joukkueen kouluttajan tehtäviin siirtyvien henkilöiden koulutuksessa ei syvemmin käsitellä häiriökäyttäytymistä. Jos koulutusvaiheessa käsiteltäisiin esimerkkitilanteita häiriökäyttäytymisestä, pystyttäisiin kouluttajalle luomaan perusteet toimia ennaltaehkäisevästi ja estävästi häiriökäyttäytymistilanteissa. Käytännönläheisyyttä ja esimerkkejä häiriökäyttäytymisestä perusyksikön arjessa luo kandidaatintutkielmaani käytetty materiaali, jossa on hyödynnetty esitutkintapöytäkirjoja ja työelämässä vähintään jo kaksi vuotta toimineille joukkueen kouluttajille suoritettuja avoimia haastatteluja.

1.1 Tutkimuksen teoria ja rajaus

Tutkielmani suoritan laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Kvalitatiivisen tutkimuksen luonnehdintaan sopii hyvin esimerkki tutkimuksen aineiston kokoamisesta, ”tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa.” (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2008, 160). En itse kokenut tarpeelliseksi mahdollisuutta kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen rinnakkain asettelusta tutkimuksessa (Hirsijärvi ym. 2008, 133). Tarkoituksenani on tuottaa enemmän merkityksiä käsittelevä tutkimus.

Aineistonanalyysin toteutan abduktiivista eli teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä hyödyntäen. Menetelmä tukee ajatusta ”teoria ohjaavatyö”, jonka voidaan kokonaisuudessaan katsoa kuvaavan kandidaatintutkielmani teoriaa. Tutkimukseni pääteorianana on psykologi Abraham Maslowin (syntynyt. 1908–kuollut. 1970) kehittämä tarvehierarkia (Hierarchy of needs) (Saloviita 2014, 38). Maslowin tarvehierarkian teoriana on ollut määrittää jokaisella ihmisellä luonnostaan esiintyvät tarpeet. Kuvion 1. mukaisesti Maslowin kehittämää tarvehierarkia voidaan käsitellä portaittain.

Kuvio 1. Maslowin tarvehierarkia. (Saloviita 2014, 38.)

Tarvehierarkian mukaisesti kuviossa edetään alimmasta portaasta eli fysiologisten tarpeiden osa-alueesta aloittaen, kohti itsensä toteuttamisen tarvetta. Maslowin tarvehierarkian mukaisesti: tarpeet asettuvat tärkeysjärjestykseen siten, että ylemmän tason tarpeet tulevat ajankohtaisemmiksi vasta, kun alemman tason tarpeet on tyydytetty (Saloviita 2014, 38). On

siis ymmärrettävää, että ihminen yksilönä ei ole halukas ja motivoitunut tavoittelemaan esimerkiksi häiriökäyttäytymisen näkökulmasta tärkeänä pidettävää yhteenkuulumisen tarvetta, ellei hän ole saavuttanut turvallisuuden ja fysiologisia tarpeita.

Maslowin tarvehierarkiaan tukeutuen tuon lukijalle kandidaatintutkielmassani esille ne kokonaisuudet, jotka tarpeiden mukaan muokkaavat käyttäytymistä. Maslowin tarvehierarkian mukaisesti huipulla oleva osakokonaisuus itsensä toteuttamisentarve, on oppimisen edellytyksenä (Saloviita 2014, 38). Tarvehierarkian täytyessä on yksinkertaisesti todettavissa varusmiehen olevan yhteistyökykyinen, määrätietoinen ja huomattavasti helpommin johdettavissa omassa ryhmässään.

Tutkielmani rajaan perusyksikössä tapahtuvaan häiriökäyttäytymiseen, jota tutkin joukkueen kouluttajan näkökulmasta. Joukkueen kouluttajan näkökulma on mielestäni yksiselitteinen valinta, koska varusmiesjoukkueen kanssa henkilökunnasta joukkueenkouluttaja on eniten yhteistyössä. Häiriökäyttäytymisen kohdistumista joukkueenkouluttajaan tai varusmiesjohtajaan en ole rajannut. Tutkielmassani on otettu huomioon perusyksikössä esiintyvä häiriökäyttäytymisen tunnuspiirteet täyttävä käyttäytyminen. Häiriökäyttäytymisen käsitteen osalta tarkennettuna, tutkimukseni pääpaino on ulospäin suuntautuneen häiriökäyttäytymisen tutkimisessa. Rajauksessa en ota huomioon aselajin tai saapumiserän merkitystä. Tutkimuksessa en huomioi joukkueen kouluttajan koulutusperustaa aliupseereiden tai upseereiden välillä.

Tutkimuksen luotettavuuden takaa käytössä olevat siviilitutkijoiden julkaisut, suorittamani avoimet haastattelut ja esitutkintapöytäkirjat. Käytössäni on kirjallinen lähdemateriaali, joka käsittelee suurimmalta osaltaan nuorten oppimisvaikeuksia ja käytöshäiriöitä koulussa ja vapaa-ajalla. Tutkielmani rajauksen kannalta on loogista käyttää lähdemateriaalina niitä kokonaisuuksia, jotka käsittelevät aiheita millaiset kasvatukselliset lähtökohdat nuori omaa astuessaan varusmiespalvelukseen. Nuoren mahdolliset lähtökohdat tiedostaen on helpompi suorittaa tutkimusongelman mukaista pohdintaa.

Kandidaatintutkielmassani olen haastatellut kahdessa eri joukko-osastossa yhteensä viittä joukkueen kouluttajan tehtävissä toiminutta henkilöä. Jokainen haastateltu henkilö on työskennellyt joukkueen kouluttajan tehtävässä vähintään kaksi vuotta. Käytettäessä haastatteluja lähdemateriaalina, ei käytetä haastateltavien omia nimiä, joukko-osastoja tai sotilasarvoja.

1.2 Tutkimuskysymykset

Päätutkimuskysymys:

Miten häiriökäyttäytymistä voidaan ennaltaehkäistä ja estää perusyksikössä?

Alatutkimuskysymykset:

- 1. Mitä häiriökäyttäytyminen on?*
- 2. Millä tavalla häiriökäyttäytymistä esiintyy perusyksikössä?*
- 3. Miten joukkueen kouluttajana voi ennaltaehkäistä ja estää häiriökäyttäytymistä tai sen kehittymistä?*

2 HÄIRIÖKÄYTTÄYTYMINEN

2.1 Käsite häiriökäyttäytyminen

Käsitteelle häiriökäyttäytyminen on löydettävissä useita eri merkityksiä. Käsitettä tarkastellessa on huomioitava käsitteen moninaisuus, jolloin on tärkeää häiriökäyttäytymisen kokonaisuuden ymmärtäminen. Esimerkkinä, voidaanko käyttää käsitettä häiriökäyttäytyminen, kun kyseessä on oppimisvaikeuksista kärsivän peruskoulun oppilaan kohdalla tai liittyykö häiriökäyttäytymiseen aina väkivallan uhka? Onko häiriökäyttäytymisen aiheuttajana suurimmalla osalla henkilöistä alkoholi ja päihteet? Voidaanko käyttäytymisen mukaan kärjistää kyseessä olevan tauti tai ilmiö?

Häiriökäyttäytyminen käsitteenä on siviilitutkimusten mukaan lasten ja nuorten kanssa työskennellessä hyvin vähän käytössä. Ymmärrettäessä häiriökäyttäytymisen kokonaisuus ja diagnosointiin sopiva käyttäytyminen, havainnoidaan kuinka arkipäiväinen kokonaisuus on kyseessä. Saloviidan (2014) mukaan, koulun ja päiväkodin toimintaympäristössä häiriökäyttäytymistä voidaan havainnoida työrauhan rikkoutumisena, kurittomuutena ja oppimisvaikeuksina. Tarkkaa käsitteen määrittelyä helpottaa käyttäytymisen diagnosointi ja luokittelu.

Häiriökäyttäytymisen luokittelujärjestelmää ja tarkkaa diagnosointia yleisesti kritisoidaan. Häiriökäyttäytymisen tarkan määrittämättömyyden vuoksi on vaikea tunnistaa ja nimetä aukottomasti milloin on kyseessä häiriökäyttäytyminen. Itse diagnoosija vaikuttaa määrittävyyteen omalla tulkinnallaan, harkinnanvaraisuudellaan, tarkkaan poikkeavan käyttäytymisen nimeämiseen ja luokitteluun. Luokittelujärjestelmän ja diagnosoinnin haasteellisuuden vuoksi on kyseenalaistettu niiden tarpeellisuutta ja käytettävyyttä, mutta on ymmärrettävää, että pelkällä häiriökäyttäytymisen nimeämisellä ja aikaan saadulla luokittelulla, voidaan löytää ratkaisuja kohti muutosta. Poikkeavankäytöksen tarkkaa diagnosointia vaikeuttaa mahdollinen oireiden samaan aikaan ilmentyminen eli komorbiditeetti. (Kuorelahti 1998).

Häiriökäyttäytymistä lähestyessä luokittelun osalta on vakiintunut kaksi käytettävää tapaa. Häiriökäyttäytyminen voi olla ulospäin suuntautunutta tai sisäänpäinkääntynyttä. Näiden kahden tavan luokittelu on vakiintunut Suomessa. Sisäänpäinkääntynyt käytös havainnoidaan yleensä masentumisena ja poissaolevaisuutena. Sisäänpäinkääntyväisyyden havainnointi on

haasteellisempaa, koska henkilö ei ole aluksi suoranaisesti muiden oppimisen haittana. Pidemmän aikajakson kuluessa poissa olevainen ja omiin oloihin vetäytyvä henkilö voi sairastua psyykkisesti. Häiriökäyttäytymiseltään sisäänpäinkääntynyt henkilö vaikuttaa käyttäytymisellään ajan kuluessa negatiivisesti ryhmän toimintaan. Muut ryhmänjäsenet eivät saa kontaktia sisäänpäinkääntyneeseen henkilöön ja kokevat käyttäytymisen muuhun ryhmään nähden poikkeavana ja häiritsevänä. Vastaavasti häiriökäyttäytymisellään ulospäin suuntautunut henkilö voi olla esimerkiksi aggressiivinen, tehtäviä täyttämättä jättävä, epäsosiaalinen ja aikuisia ärsyttävä. Ulospäin suuntautunut häiriökäyttäytyminen on helpommin havaittavissa alusta alkaen kuin sisäänpäinkääntynyt häiriökäyttäytyminen. (Kuorelahti 1998, 127). Tutkimuksessani pääpaino on ulospäin suuntautuvan häiriökäyttäytymisen tutkimisessa.

Ulospäin suuntautunutta käytösongelmaa voidaan luokitella yhdysvaltalaisen mielenterveyden ja käyttäytymishäiriöiden diagnosointijärjestelmän neljännellä akselilla eli DSM-IV:n (Diagnostic and statistical manual of mental disorders) mukaisesti (Wikipedia, 2015). DSM-IV:n mukaisesti ulospäin suuntautuvista käytösongelmista yleisempiä ovat tarkkaavuuden, yliaktiivisuuden häiriö (ADHD) ja varsinainen käytöshäiriö ja uhmakkuushäiriö (Kuorelahti 1998, 123).

Taulukko 1. DSM-IV:n määrittämät tarkkaavaisuushäiriön, yliaktiivisuus- ja impulsiivisuuskriteerit tiivistettynä. (Kuorelahti 1998, 128.)

Tarkkaavaisuushäiriön kriteerit	Yliaktiivisuuskriteerit	Impulsiivisuuskriteerit
a) ei huomaa yksityiskohtia, tekee huolimattomuusvirheitä	a) liikuttelee usein hermostuneesti käsiään tai jalkojaan, kiemurtelee istuessaan	g) vastaa kysymyksiin ennen kuin niitä on kunnolla esitetty
b) usein toistuvia vaikeuksia keskittyä	b) poistuu usein paikaltaan luokassa tai muissa tilanteissa	h) usein toistuvia vaikeuksia odottaa vuoroaan ja
c) ei näytä kuuntelevan	c) juoksentelelee sopimattomissa tilanteissa	i) usein keskeyttää toiset tai on tunkeileva toisia kohtaan (esim. tuppautuu seuraan)
d) jättää usein seuraamatta ohjeita	d) usein toistuvia vaikeuksia leikkiä rauhallisesti	
e) vaikeudet tehtävien ja toimien järjestämisessä	e) on usein ”jatkuvasti menossa”	
f) haluton pitkäkestoiseen ponnisteluun	f) puhuu usein ylettömästi	
g) kadottaa usein esineitä		
h) häiriintyy helposti		
i) unohtaa usein asioita		

Taulukon 1 mukaisesti voidaan määrittää henkilön käyttäytymisestä tarkkaavaisuus-, impulsiivisuuskriteerien ja yliaktiivisuushäiriön kriteerien mukaisesti ulospäin suuntautuvan häiriökäyttäytymisen luokittelu. Kuorelahden (1998) mukaan luokittelu toteutuu, kun kyseessä olevien kriteerien mukainen käytös on jatkunut vähintään puoli vuotta ja kuusi kriteeriä on havaittu täyttyvän kyseessä olevan ajan kuluessa.

Tarkkaavaisuushäiriö on havaittavissa helpoiten keskittymisen puutteena nuoren käyttäytymisessä. Tarkkaavaisuuden ylläpitäminen yhteen tiettyyn asiaan on henkilölle mahdotonta. Peruskoulun toimintaympäristössä ensimmäisillä luokilla tarkkaavaisuushäiriöinen nuori kokee lähes mahdottomaksi yhtäjaksoisen 45 minuutin oppitunnin paikallaan olon ja tarkkaavaisen opiskelun. Henkilön tarkkaavaisuushäiriön vuoksi sosiaalisen kanssakäynnin osa-alueella on puutteita. Sosiaalisen kanssakäynnin puutteiden vuoksi käyttäytymishäiriön vaikutukset näkyvät henkilön lähiympäristössä selvästi. (Kuorelahti 1998.)

Yliaktiivisuushäiriö (ADHD) on helposti havaittavissa henkilön yliaktiivisuutena ja levottomuutena. Havainnon yliaktiivisuushäiriöstä voi tehdä esimerkiksi tehtävistä kiinnostumisena, mikä kuitenkin loppuu hyvin nopeasti ja tehtävät jäävät kesken tai kokonaan tekemättä. Samalla tavalla yliaktiivisen henkilön tunne-elämä ailahtelee, henkilö näyttää positiiviset ja negatiiviset tunteensa impulsiivisesti. Yliaktiivisuus vaikuttaa motoriikkaan, mikä ilmenee ylimääräisenä liikkumisena, huuteluna ja muiden nuorien kanssa puhumisena. Luonnollisesti yliaktiivinen nuori vaikuttaa käyttäytymisellään opetuksen häiritsemiseen, sekä saa mahdollisesti muut nuoret kiinnostumaan omista tekemisistään kesken opetuksen. (Kuorelahti 1998.)

Impulsiivisen häiriökäyttäytymisen ja yliaktiivisuushäiriön toisistaan erottaminen on haasteellista. Impulsiivinen nuori toimii ennen kuin on ajatellut mahdollisia tekojensa seuraamuksia. Harkitsemattomasti käyttäytyvä nuori on arvaamaton ja yhteisiä sääntöjä noudattamaton persoona. Nuori ei käsitä yhteisten sääntöjen koskevan itseään, jolloin ympäristölleen nuori näyttäytyy häiriökäyttäytyjänä. Näyttäytyessään ympäristölleen haittana ja häiriötekijänä, nuori ei itse havainnoi käyttäytymisensä vaikutuksia ympäristöön. Impulsiivisen käyttäytymisensä vuoksi nuoren ihmissuhteet kärsivät. (Kuorelahti 1998.)

2.2 Häiriökäyttäytymisen synty

Kasvatuksessa käytöshäiriöitä syntyy useimmiten nuorten puutteellisen kasvatuksen vuoksi. Yleisen oletuksen mukaan kasvatuksen ollessa liian salliva katsotaan nuoren helpommin altistuvan häiriökäyttäytymiselle. Oletamus ei pidä paikkaansa, koska kumpikaan kasvatuksellinen ääripää, eli liian ankara tai vapaa kasvatustyyli, ei ole kasvatuksellisesti lapsen ja nuoren parhaaksi. ”Haasteellisten oppilaiden perheissä vanhempien kasvatustyyli saattoi olla puutteellinen: se oli liian tiukka, liian salliva tai epäjohdonmukainen” (Saloviita 2014, 38). Tämän perusteella voidaan todeta kasvatuksen tuottavan käytöshäiriöitä lapsesta tai nuoresta johtumattomista syistä.

Osalla ihmisistä ilmenee uudessa toimintaympäristössä tarve tuoda itseään esille. Esille tuomisen tarpeella pyritään vakuuttamaan oma paikka ja ryhmään kuuluvuus, sekä joissain tapauksissa on havaittavissa tavoitteellisuus, jonka ainoana tavoitteena on oman edun tavoitteleminen. Henkilön sopeutuminen muuttuvaan toimintaympäristöön vaatii kokoaikaista työtä ja pohdintaa itsensä suhteesta muihin henkilöihin sekä minäkuvan uudelleen määrittämistä. (Lehtinen & Kuusinen 2001, 36–40.)

Taulukon 1 mukaisissa diagnosointikriteereissä ei mainita erillisenä tekijänä henkilön huomion tarvetta. Huomion tarpeen esiintyminen nuoren arkielämässä ei ole poikkeavaa, mutta käyttäytymisongelmaisen nuoren huomion tarve on poikkeuksellisen suuri. Palautetta ja huomiota nuori odottaa tehtävistään vanhemmilta tai vertaisiltaan. Häiriökäyttäytymistä syntyy, kun nuori ei saa palautetta tai huomiota heti suoritettuaan annetut tehtävät. Jos nuori ei saa heti palautetta tehtävästään, on hänelle yhdentekevää, vaikka myöhemmäksi jäänyt palaute olisi negatiivista. Enemmän nuori haluaa huomionsa ja palautteen välittömästi, kuin jaksaa odottaa pidempään. (Kuorelahti 1998, 130.)

Alkoholi ja huumaavat aineet ovat usein väkivaltaisen käyttäytymisen perusaiheuttajat. Alkoholinkäyttö pieninä annoksina vaikuttaa aggressiivisuuden vähentymisenä henkilön käyttäytymisessä. Vastaavasti alkoholin runsas käyttäminen ilmenee aggressiivisuuden selvänä lisääntymisenä. Henkilön alkoholinkäyttö vaikuttaa keskushermoston osiin, jotka säätelevät henkilön käyttäytymistä. Alkoholin nauttiminen pelkästään ei tee henkilöstä aggressiivista. Aggressiivisuuden määrään vaikuttavat esimerkiksi henkilön persoonallisuuden ja alkoholin yhteisvaikutukset, sosiaaliset odotukset ja oletamus alkoholinkäytöstä johtuvan estottomuuden vähenemisestä. Aggressiivisuus ja käyttäytymishäiriöt laitetaan useimmiten liiallisen alkoholinkäytön syyksi. Vastaavasti

alkoholin pitkäkestoisen liiallisen käytön välitön lopettaminen aiheuttaa vieroitusoireita ja lisää levottomuutta ja ärtyneisyyttä henkilön käyttäytymisessä. (Weizmann-Henelius 1997, 19–20.)

Nuoren muuttuvassa elämässä ikäoverisuhteet ovat mittaamattoman arvokkaita. Syntyessään nuorten väliset ikäoverisuhteet vaikuttavat nuoren käyttäytymiseen positiivisella tai negatiivisella tavalla. Nuoren arkielämässä on havaittavissa ryhmäytymisen tarve. Ryhmään kuuluvan nuoren käsitys oman toiminnan vastuusta hämärtyy, vaikka vastuu säilyy tekijällä. Vastuu siirrettään nuoren mielessä ulkoisille tekijöille, jolloin nuoren omasta mielestä on hyväksyttävämpää tehdä kiellettyjä asioita. Yleisten kiellettyjen asioiden ja rikoksiksi määritettävien tekojen raja ylittyy ryhmässä helposti. Ryhmään kuuluessaan nuoret tekevät merkittäviä asioita, joita yksilöinä eivät edes hyväksyisi tai harkitsisi tekevän. (Nurmi 2013, 60.)

2.3 Häiriökäyttäytymisen ennaltaehkäiseminen ja estäminen

Jokainen kouluttaja ja opettaja määrittävät itse toimintatavat häiriökäyttäytymisen ennaltaehkäisyksi ja estämiseksi. Häiriökäyttäytymistä esiintyessä diagnosointi ja käyttäytymisen määrittäminen on tärkeää. Esimerkiksi kun taulukon 1 mukaisesti määritetään ulospäin suuntautuneen häiriökäyttäytymisen luokka, on kouluttajan ja opettajan helpompi ottaa huomioon koulutuksen aikana ulospäin suuntautuneen häiriökäytöksen kriteerit täyttävä henkilö. Joukkueen kouluttajan huomioidessaan kriteerit täyttävän käyttäytymisen omaavan henkilön, käyttäytyminen ei tule yllätyksenä koulutuksen tai oppituntien aikana. Diagnosoinnin ja luokittelun merkitys jo opetuksen valmistelussa, luo opettajalle mahdollisuuden ottaa häiriökäyttäytyjä huomioon ja tehdä koulutuksesta häiriökäyttäytyjälle mielenkiintoisempi. Kandidaatintutkielmani pääpainon ollessa ulospäin suuntautuneen häiriökäyttäytymisen tutkimisessa, voidaan todeta, että henkilö ei ole kiusanteon vuoksi häiriöksi muille oppijoille, vaan tavoitellakseen omien tarpeidensa täyttymiseksi.

Mielekkäät ja motivoivat tehtävät ovat ennaltaehkäisevä kokonaisuus, jolla pystytään luomaan oppijalle mielenkiinnon ja tekemisen kautta keskittyminen suoritettavaan koulutukseen tai tehtävään. Aina ei kannatta tai voi tyytyä käyttämään vanhoja menetelmiä, vaikka on helpompaa ja nopeampaa suunnitella vanhoja valmiita pohjia käyttäen koulutuksia. On otettava huomioon mahdollisuus käyttää monotonisen luennon sijaan aktivoivia opetusmenetelmiä. Aktivoivassa oppimismenetelmässä käyttäytymishäiriöinen henkilö pääsee toteuttamaan itseään sekä saa palautetta vertaisiltaan. Kouluttajan oppaassa määritetään

”oppiminen on aina yksilöllistä – joukko ei voi oppia” (Halonen ym. 2007). Ymmärtäessään yksilöiden merkityksen on myös koulutuksen vastattava yksilöiden vaatimuksiin ja tarpeisiin.

Häiriökäyttäytymisen ennaltaehkäisemisenä toimii vahva ryhmähenki. Osana ryhmää nuori ymmärtää kuuluvansa itse yksilönä suurempaan kokonaisuuteen. Ryhmään kuuluessaan yksilö havainnoi oman merkityksensä ja korvaamattomuutensa ryhmän kokonaisuudessa. Ryhmässä työskentelevä nuori luo vertaisiinsa helpommin luottamuksen. Kun nuori kokee ryhmän tuottaman yhteenkuuluvuuden tunteen, on helpommin ymmärrettävissä kaikille kuuluva ryhmän hyvinvoinnin ylläpitäminen. Opettajan on siis helppo motivoida koko ryhmää tavoittelemaan oppimisen kannalta määritetty yhteistä tavoitetta. Tavoitteen tulee olla ryhmälle haastava, mutta selvästi tavoitettavissa. Kun ryhmä toimii yhdessä, on opettajan annettava tilaa ryhmälle tuottaa yhdessä ratkaisut asetettuihin ongelmiin. (Salovaara & Honkonen 2011.)

Opettaja voi hyödyntää häiriökäyttäytymisen ennaltaehkäisynä luokassaan pakkovaltaa. Pakkovalta hyödyntää käyttäytymisen ulkoista kontrollia, nuoret pelkäävät käytöksestään johtuvia seuraamuksia. Pakkovallalla voidaan päästä pienellä työllä opettajan näkökulmasta katsottuna optimaaliseen tilanteeseen, jossa oppimisympäristö on kurinalainen ja rauhallinen. Vaikka oppimisilmapiiri vaikuttaa rauhalliselta, estää pakkovalta aidon työrauhan. Aidon työrauhan edellytyksenä on oppilaiden itsensä vaikuttaminen käyttäytymiseensä. Rajoittava ulkoinen kontrolli ei salli koulutettavan oman käyttäytymisensä kontrolloinnin taitojen harjaannuttamista. (Saloviita 2014.)

Joukkueen kouluttajalla ja opettajalla on esimerkkikeinona häiriökäyttäytymisen estämiseksi välitön puuttuminen, puhuttelemine ja opetustilanteesta poistaminen. Havaintona muu ryhmä ymmärtää kouluttajan tai opettajan puuttuneen häiriötä aiheuttavan yksilön käyttäytymiseen ja näin viestittävän muulle ryhmälle käytöksen olleen sääntöjen vastaista. Samalla on käytetty yksiselitteisintä tapaa havainnollistaa sääntöjen rajat. (Joukkueen kouluttaja 2.)

Ennaltaehkäisyn näkökulmasta puolustusvoimissa on sisäänpäin kääntyneen häiriökäyttäytymisen ennaltaehkäisynä perusyksikössä varusmiespalveluksen vaadittava palveluskelpoisuus. Asevelvollisuuslain mukaisesti palveluskelpoisuus päätetään fyysisten ja psyykkisten tietojen mukaisesti jo ennen palvelukseen astumista (Asevelvollisuuslaki 3. luku § 9, 28.12.2007/1438). Kuitenkaan ennen palvelukseen astumista tehtävällä tarkastuksella ei voida ennaltaehkäistä tai estää kokonaan sisäänpäin kääntyneen häiriökäyttäytymisen

esiintymistä perusyksikössä. On ymmärrettävää, että sisäänpäin kääntyneisyys voi saada alkunsa vasta varusmiespalveluksen aikana.

2.4 Käyttäytymisen tunnuspiirteet puolustusvoimien normistossa

Puolustusvoimissa on käytössä pääesikunnan oikeudellisen osaston laatima seuraamissuositus. Seuraamissuositus on luotu esitutkintoja suorittavan kurinpitoesimiehen käytettäväksi. Perustana on ollut rangaistuskäytännön yhtenäistämisen apuvälineen luominen valtakunnallisella tasolla. Seuraamissuositukseseen on kerätty usein havaittavien tapauksien yhtenäistäviä tunnuspiirteitä, joista on saatu luotua koonnos rangaistuslajin mukaisista tyyppitapauksista. Seuraamissuosituksen käyttö on tarkoitettu varusmiesten ja reserviläisten kurinpidollisiin toimiin. (Pääesikunnan oikeudellinen osasto 2014.)

Suorittamieni haastattelujen mukaisesti on havaittavissa joukkueen kouluttajien luonnehtivan häiriökäyttäytymisen täyttävän niskoittelun tunnuspiirteet. Niskoittelu on määritetty rikoslain (Rikoslaki luku 45 § 14, 16.6.2000/559) mukaisesti: ”Sotilas, joka kieltäytyy täyttämästä esimiehen taikka vartio-, päivystys-, järjestyspartio- tai poliisitehtävää suorittavan sotilaan hänelle palveluksessa antamaa käskyä taikka tahallaan jättää sen täyttämättä tai viivyttää sen täyttämistä, on tuomittava niskoittelusta kurinpitorangeistukseen tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi”. Muita nimikkeitä joissa häiriökäyttäytymistä esiintyy tutkijan hallussa olevien esitutkintapöytäkirjojen mukaan: sotilaan sopimaton käyttäytyminen (RL 45:18), yhteinen niskoittelu (RL 45:15), palvelusrikos (RL 45:1), joka voidaan myös määrittää törkeänä (RL 45:2), lievänä (RL 45:3) tai tuottamuksellisena (RL 45:4), sekä viimeisenä kokonaisuutena kuuliaisuusrikokset. Kuuliaisuusrikokset ovat: esimiehen väkivaltainen vastustaminen (RL 45:11), Törkeä esimiehen väkivaltainen vastustaminen (RL 45:12) ja haitanteko esimiehelle (RL 45:13). (Rikoslaki luku 45, 16.6.2000/559.)

Kandidaatin tutkimuksessani pääpaino on niskoittelun ja sotilaan sopimattoman käytöksen havainnointi häiriökäyttäytymisenä. Varusmiehen tai reserviläisen esitutkinnassa näihin kahteen kokonaisuuteen eivät kuulu ääritapaukset, joissa esimerkiksi toisen varusmiehen henkilökohtaista koskemattomuutta olisi rikottu. Rikoslaki 45:18 mukaan sotilaan sopimaton käytös on: ”Sotilas, joka muulloin kuin palvelustehtävässä ollessaan puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen käytössä olevalla kasarmi- tai muulla alueella, julkisella paikalla tai julkisessa tilaisuudessa esiintyy ilmeisen päihtyneenä taikka meluamalla tai muulla

käyttäytymisellään aiheuttaa häiriötä tai pahennusta, on tuomittava sotilaan sopimattomasta käyttäytymisestä kurinpitörangaistukseen” (Rikoslaki 45, 16.6.200/559.)

Taulukossa 2 on suoraan viitattu puolustusvoimien seuraamussuositukseen. Taulukkoon 2 on valittu niskoittelun ja sotilaan sopimattoman käyttäytymisen osalta tehdyt seuraamussuositukset. Tarkoituksena on havainnollistaa, kuinka esimerkiksi niskoittelun laadun erot vaikuttavat suhteessa rangaistuslajiin ja määrään. Aikaisemmin mainitut muut häiriökäyttäytymiseen liittyvät seuraamussuositukset on löydettävissä puolustusvoimien sähköisestä tietokannasta ja pääesikunnan kirjaamosta.

Taulukko 2. Puolustusvoimien seuraamussuositus: niskoittelu ja sotilaan sopimattoman käyttäytyminen (Pääesikunnan oikeudellinen osasto 2014.)

Seuraamussuositus: 4§ Niskoittelu (RL 45:14)	Rangaistuslaji ja määrä
a) Käskyn täyttämisen tahallinen viivyttely tai täyttämättä jättäminen olosuhteissa, jossa se ei ole vaikuttanut joukon kurin tai järjestyksen ylläpitämiseen haitallisesti eikä teosta ole aiheutunut vähäistä enempää haittaa henkilön koulutukselle taikka joukon palvelukselle tai toiminnalle.	ylimääräinen palvelus 3–5 krt poistumiskielto 3–5 vrk
b) Käskyn täyttämisen tahallinen viivyttely tai täyttämättä jättäminen olosuhteissa, että siitä on aiheutunut haittaa henkilön koulutukselle tai joukon palvelukselle ja toiminnalle taikka kurin ja järjestyksen ylläpitämiselle joukossa.	ylimääräinen palvelus 5 krt poistumiskielto 5–10 vrk varoitus
c) kieltäytyminen täyttämästä annettua käskyä, kun kieltäytyminen ei ole vaikuttanut haitallisesti kurin ja järjestyksen ylläpitämiseen joukossa eikä kieltäytymisestä ole aiheutunut vähäistä enemmän haittaa henkilön koulutukselle taikka joukon palvelukselle tai toiminnalle.	ylimääräinen palvelus 5 krt poistumiskielto 5–10 vrk varoitus
d) käskyn tahallinen täyttämättä jättäminen sellaisessa tärkeässä palvelustehtävässä tai olosuhteissa, että siitä on aiheutunut olennaista haittaa joukon palvelukselle ja toiminnalle taikka kurin ja järjestyksen ylläpitämiselle joukossa	poistumiskielto 10–13 vrk
e) kieltäytyminen täyttämästä annettua käskyä sellaisissa olosuhteissa, että siitä on aiheutunut vähäistä enemmän haittaa hänen koulutukselleen tai joukon palvelukselle taikka kurin ja järjestyksen ylläpitämiselle joukossa	poistumiskielto 11–15 vrk
f) kieltäytyminen täyttämästä annettua käskyä sellaisessa tärkeässä palvelustehtävässä tai olosuhteissa, että siitä on aiheutunut olennaista haittaa joukon palvelukselle ja toiminnalle taikka kurin ja järjestyksen ylläpitämiselle joukossa.	syyteharkintaan

Seuraamussuositus: Sotilaan sopimaton käyttäytyminen (RL:18)	Rangaistuslaji ja määrä
<p>a) esiintyminen vapaa-aikana sotilasalueella tai julkisella paikalla tahi julkisessa tilaisuudessa</p> <ul style="list-style-type: none"> - häiriötä tai pahennusta aiheuttavalla tavalla , tai - käyttäytyminen ei ole kokonaisarvostelun perusteella kurin ja järjestyksen kannalta luonteeltaan kovin vakavaa eikä yleensä johda siihen, että sotilas otetaan kiinni ja toimitetaan poliisiputkaan tai päävartioon selviämään. 	<p>muistutus ylimääräinen palvelus 1–4 krt poistumiskielto 1–4 vrk</p>
<p>b) esiintyminen vapaa-aikana sotilasalueella tai julkisella paikalla tahi julkisessa tilaisuudessa</p> <ul style="list-style-type: none"> - silminnähden erittäin voimakkaasti päihtyneenä tai - muutoin runsaasti häiriötä tai pahennusta aiheuttaen tai - riehunut siinä määrin, että on ollut vaaraksi itselle tai muille ja otettu tästä syystä sotilas- tai poliisiviranomaisten toimesta kiinni ja toimitettu poliisiputkaan tai päävartioon selviämään, tai - että hän on päihtymyksensä vuoksi ”sammunut” julkiselle paikalle tai sotilasalueelle kykenemättä huolehtimaan itsestään. - kokonaisharkinta ratkaisee 	<p>poistumiskielto 5–10 vrk</p>

3 TUTKIMUKSEN TULOKSET

3.1 Häiriökäyttäytymisen esiintyminen perusyksikössä

Suorittamieni avoimien haastattelujen perusteella, havaitaan häiriökäyttäytymistä esiintyvän laajasti jo ennen varusmiespalvelukseen astumista. Useat nuoret ajautuvat huomaamattaan osana ryhmää tilanteisiin, joissa vastuutonta käyttäytymistä havainnoidaan ulkopuolisen silmin (Nurmi 2013). Varusmiespalveluksen alkaessa nuorelle aikaisemmin tuttu kodinympäristö muuttuu puolustusvoimien varuskunnanympäristöksi. Toimintaympäristönä varuskunta muuttaa nuoren elämässä vallitsevia sääntöjä ja arkielämän rutiineja. Tutkimuksessani käsittelen häiriökäyttäytymistä perusyksikössä joukkueenkouluttajan näkökulmasta katsottuna, jolloin on tärkeä ymmärtää toimintaympäristön vaikutus yksilöön ja joukkoon.

Häiriökäyttäytyminen perusyksikössä on diagnosoitavissa samoilla kriteereillä kuin taulukossa 1. Taulukon mukainen luokittelu luo työkalun hahmottaa diagnosoitua häiriökäyttäytymistä. Suorittamieni haastattelujen mukaisesti perusyksikön arkielämässä häiriökäyttäytymistä voidaan havainnoida seuraavasti: ”Häiritään ja vaikeutetaan muiden oppimista tai muuten olemista ja elämistä, tahallaan tai tahattomasti” (Joukkueen kouluttaja 2). Joukkueen kouluttaja 3:n mukaan ”jätetään annettuja tehtäviä tai käskyjä täyttämättä kokonaan tai osittain”. Häiriökäyttäytyminen esiintyy perusyksikössä toimintana, jolla viedään varusmiesjohtajalta mahdollisuudet johtaa omia alaisiaan ja joka yleisesti rikkoo yleisensotilaallisen kurin (Joukkueen kouluttaja 1).

Joukkueen kouluttajien haastattelujen mukaisesti on todettavissa kaikissa haastateltavien perusyksiköissä häiriökäyttäytymisen suuri määrä. Määrään vaikuttaa luonnollisesti jokaisen kouluttajan oma luokittelu ja diagnosointi häiriökäyttäytymiselle. Joukkueen kouluttaja 2:n mukaan, kun häiriökäyttäytymiseksi lasketaan esimerkiksi välinpitämättömyys koulutusta kohtaan, on häiriökäyttäytymisen määrä suuri. Tällöin perusyksikön toimintaympäristössä häiriökäyttäytymistä kouluttajan 2 mukaan on havaittavissa vähintään viikoittain.

Yksittäinen merkittävä tekijä, joka vaikuttaa häiriökäyttäytymisen esiintymisen suureen määrään perusyksikössä, on varusmiehen ikä. Puolustusvoimien internetsivujen mukaan ”Iältään varusmiespalvelukseen astunut henkilö on normaalisti 19–20 vuotta ja erikoistapauksissa 18–29 vuotta” (Puolustusvoimat 2015). Luonnollisesti on selvää jos kahden varusmiehen ikäero on esimerkiksi noin kuusi vuotta, ovat varusmiespalvelukseen

astuessaan henkilöt toisiinsa nähden erilaiset lähtökohdat omaavia henkilöitä. 17 ikävuoden saavutettuaan ja siitä vanhemmaksi kasvaessaan henkilön voidaan katsoa kuuluvan ikänsä puolesta vielä Nurmen (2013) mukaan myöhäisnuoruuden alueelle. Vastaavasti Lehtinen ja Kuusinen (2001, 37) käsittelevät aikuisuuden ensimmäistä jaksoa eli noin 20–40 vuoden ikää käsitteellä nuori aikuinen. Määritetyn nuoruuden vaiheen mukaisesti pystytään jälleen määrittämään syyt käyttäytymiselle, sekä työkalut kohti käyttäytymisen muutosta suvaittavampaan suuntaan. Esimerkiksi Nurmen (2013) mukaan myöhäisnuoruuden iän saavutettua nuori rakentaa vasta omaa identiteettiään ja on näin hyvin epävarma ja haavoittuvainen.

Tutkimuksen mukaisesti häiriökäyttäytyminen luonnehditaan perusyksikössä suurimmalta osaltaan niskoittelun tunnuspiirteet täyttävänä käyttäytymisenä. Joukkueen kouluttajille suoritettujen haastattelujen perusteella niskoittelun osalta oli havaittavissa varusmiesten välinpitämättömyys käskyn täyttämistä kohtaan. Esimerkkinä perusyksikössä tapahtuneesta niskoittelusta: Niskoittelu rikoslaki luku 45 §14, ”Kjääk ei lopettanut puhumista muodossa siirtyessä aamupalalle ryhmänjohtajan käskyistä huolimatta. Teko ei aiheuttanut merkittävää haittaa Kjääk:n koulutukselle” (ETP 92/1800/2013). Tekoa voidaan pitää arkipäiväisenä ja vähäisenä. Jos tilanteeseen ei olisi puututtu, on mahdotonta sanoa, kuinka varusmiesjohtajan uskottavuus ja johtaminen olisi kärsinyt jatkossa.

Haastattelujen mukaan niskoittelun ohella on havaittavissa häiriökäyttäytymisen kohdistuminen enemmän varusmiesjohtajiin kuin joukkueen kouluttajiin. Esimerkiksi joukkueen kouluttaja 5:n ja joukkueen kouluttaja 4:n mukaan varusmiesten käyttäytymisessä on havaittavissa ns. herranpelko. Herranpelolla tarkoitettiin varusmiesten ymmärtävän joukkueen kouluttajan kuuluvan henkilökuntaan, puuttuvan häiriökäyttäytymiseen välittömästi ja samalla on havaittavissa auktoriteetin kunnioittaminen. Kunnioitus auktoriteettia kohtaan syntyy, kun varusmies ymmärtää joukkueen kouluttajan omistavan keinoja ja mahdollisia rangaistustoimenpiteitä häiriökäyttäytymisen lopettamiseksi.

Häiriökäyttäytyjänä perusyksikössä voi toimia varusmiesjoukko eli esimerkiksi kokonainen ryhmä. Ryhmällä tarkoitetaan tutkimuksessani organisaation mukaisesti määritettyä varusmiesryhmää, tapauksesta riippuen 2–20 jäsentä. (Harinen 2000.) Ryhmä vaatii yksilön, joka saa muut mukaan omaan toimintaansa. Johtava yksilö ei ole aina ryhmänsä organisaation mukainen johtaja, vaan henkilö, joka omalla toiminnallaan on saanut muut ryhmänjäsenet puolelleen ja saa heidät mukaansa toimintaan. Kun ryhmä kokonaisuudessaan toimii

häiriökäyttäytymisen tavoin, on joukkueenkouluttajan havaittavissa esimerkiksi perusteettomien varuskuntasairaalassa käyntien kasvu. (Joukkueen kouluttaja 4.)

Häiriökäyttäytymisen tulkitsemisen vaikeutta on tutkittu aiemmin, esimerkiksi tutkija Olli Harinen on tuottanut tutkimuksen sotilasjoukon kiinteydestä. Harisen (2000) mukaan, yleisesti sotilaiden ja sotilasjoukkojen käyttäytymistä on lähes mahdotonta määrittää tarkalla tieteellisellä selitysmallilla. Harisen tutkimuksen mukaan yksittäiseen sotilaaseen tai sotilasjoukkoon vaikuttavat useat eri asiat, jotka vaikuttavat edelleen käyttäytymiseen eri tilanteissa. Ryhmän sisällä sotilaiden kesken syntyy suuremmasta kokonaisuudesta, kuten joukkueesta riippumattomia sisäisiä normeja. Sisäiset normit vaikuttavat ryhmänjäsenten käyttäytymiseen ja luo kiinteyden ryhmän jäsenten kesken. Kiinteässä ryhmässä on havaittavissa yhteenkuulumisen tarpeen täytyminen.

Tutkimukseni mukaisesti häiriökäyttäytymisen syntyyn vaikuttaa siviilielämässä usein päihteiden käyttäminen. Toimintaympäristön vaihtuessa varuskunnanalueeksi ja tarkentaen varusmiehen omaan perusyksikköön, on esitettävä kysymys voiko päihteiden käyttö olla myös suurimman osan perusyksikössä ilmentyvän häiriökäyttäytymisen perustana? Poikkeuksetta jokaisen suorittamani haastattelun aikana oli havaittavissa esimerkkitalanteita, joissa alkoholinkäyttö oli pää- tai osatekijä häiriökäyttäytymiselle. Esitutkintapöytäkirjat päätöksineen todistavat myös kuinka varusmiehille mahdollistettujen iltavapaiden ja lomien jälkeen, tai niiden aikana häiriökäyttäytymisen aiheuttajana on useasti päihteiden käyttö.

Esimerkkinä häiriökäyttäytymistilanne perusyksikössä, jolloin varusmies on ollut alkoholin vaikutuksen alaisuudessa. Tapaus (ETP 19/1PIONK/PORPR/2014) iltavapailta palanneesta pioneerista, joka oli aiheuttanut omalla käyttäytymisellään häiriötä yksikön iltavahvuuslaskennassa. Selvästi päihtyneenä kyseinen pioneeri oli valvojan apulaisen ja päivystäjän huomautuksista huolimatta käyttäytynyt häiritsevästi ja vaellellut käytävällä. Tapahtumien vuoksi kyseinen pioneeri oli myös otettu järjestyshäiriön vuoksi yösilöön, vuorossa olevan kenttäjohtajan toimesta (ETP 19/1PIONK/PORPR/2014). Esitutkintapöytäkirjan rikosnimikkeenä sotilaan sopimaton käyttäytyminen rikoslain 45:18 mukaisesti.

Tutkimukseni mukaan alkoholin käyttö laskee aggressiivisuuden ja uhmakkuuden rajaa. Perusyksikön toimintaympäristössä on kuitenkin hyvin vähän havaittavissa väkivaltaista ja aggressiivista käyttäytymistä. Joukkueen kouluttaja 2:n mukaan, varusmiehet ymmärtävät aggressiivisen käyttäytymisen johtavan aina suurempaan käsittelyyn. Varusmiehet toisin

sanoen ymmärtävät henkilön fyysisenkoskemattomuuden rikkomisen isona portaana, jonka rikkoutuessa joutuvat varmasti vastuuseen toiminnastaan.

3.2 Tutkimuksen havainnot joukkueen kouluttajan omista kokemuksista

Joukkueen kouluttajille suoritettujen haastattelujen perusteella, on havaittavissa kaikissa haastatteluissa yhteneväisyyksiä häiriökäyttäytymisen esiintymisestä perusyksikössä. Häiriökäyttäytyminen on kouluttajan läsnä ollessa yleisesti niskoittelun tunnuspiirteet täyttävänä käyttäytymisenä, kun ei oteta huomioon törkeimpiä yksittäistapauksia. Usein häiriökäyttäytyminen on laiskan oloista, tehtäviä jätetään tekemättä ja varusmiehet kokeilevat ns. kepillä jättä. Kouluttajan läsnä ollessa varusmiehet kokeilevat tahallaan tai tahattomasti kuria ja sääntöjen rajoja, jolloin kouluttajan on määritettävä selvästi yleiset ja yhteiset säännöt.

Joukkueen kouluttajien omien kokemusten mukaisesti varusmiesjohtajat joutuvat useammin häiriökäyttäytymisen kanssa tekemisiin omia johtajatehtäviään suorittaessaan. Voidaan todeta häiriökäyttäytymisen kohdistuvan perusyksikössä ensisijaisesti varusmiesjohtajiin, kun joukkueen kouluttaja ei ole paikalla. Joukkueen kouluttaja havainnoi perusyksikössä tapahtunutta häiriökäyttäytymistä, normikäytänteiden mukaisesti varusmiesjohtajien raportoinnilla omille joukkueen kouluttajilleen. Varusmiesjohtajat eivät aina halua kertoa esimiehilleen pienimmistä häiriökäyttäytymisen tapauksista (joukkueen kouluttaja 2). Toinen käytössä oleva havainnointikeino on tarpeen vaatiessa suoritettavat esitutkinnat.

Joukkueen kouluttajien kokemusten ja esitutkintapöytäkirjojen mukaan alkoholi on yksittäinen pääaiheuttaja häiriökäyttäytymisen esiintymiselle. Alkoholin vaikutuksen alaisena häiriökäyttäytyminen on henkilön omasta mielestä hyväksyttävämpää. Joukkueen kouluttajan havainnot häiriökäyttäytymisestä alkoholin vaikutuksen alaisena, ovat pääsääntöisesti varusmiesjohtajien kertomina, pataljoonanvalvojan tehtävän aikaiset havainnot tai tarvittavien esitutkintojen suorittaminen. Alkoholin liiallisen käytön vuoksi ilmenneitä häiriökäyttäytymisiä on saapumiserien, aselajien tai joukko-osastoiden välisistä eroavaisuuksista huolimatta runsaasti. Kuitenkin perusyksikössä tapahtuu myös häiriökäyttäytymistä, joka laadultaan on vähäpätöisempää ja näin ollen jää varusmiesjohtajien toimesta raportoimatta joukkueen kouluttajalle.

Tutkimuksen mukaan tarve häiriökäyttäytymiselle syntyy, kun varusmies siirtyy uuteen toimintaympäristöön, kuten perusyksikköön. Perusyksikkö on nuorelle täysin vieras

toimintaympäristö, jolloin nuori on irtaannutettu oman kodin ympäristöstä. Toimintaympäristön muutos vaikuttaa tarvehierarkian mukaan nuoren yhteenkuulumisen ja rakkauden tarpeeseen. Varusmies kokee hukkuvansa toimintaympäristöön, kun ei voi itse vaikuttaa tekemisiinsä. Vaihtuva toimintaympäristö tuo mukanaan säännöt, normit ja yleisesti rajoittaa nuoren käyttäytymistä. Rajoitteet heikentävät tarvehierarkian mukaisen huipun saavuttamista eli itsensä toteuttamisen tarvetta. Haastattelujen mukaisesti varusmiehet tekevät tällöin jotain häiritsevää tavoitellessaan muiden huomion saavuttamista. Haastattelujen mukaisesti yksilön tarve häiriökäyttäytymiselle on itsensä esiintuominen ja oman aseman korostaminen, kuten joukkueen kouluttaja 3 totesi: ”..ne kokee että hukkuu siihen ryhmään ja sitten jollain poikkeuksellisella tavalla tuo itseään esiin. Sitten siihen on tehokkain keino tehdä jotain häiritsevää”. Toisaalta voidaan myös sanoa Maslowin tarvehierarkian mukaisesti tapahtuvan arvostuksen tarpeen täyttymättä jääminen, minkä voidaan katsoa tuottavan kokemukset muuhun ryhmään hukkumisesta.

Varusmiespalveluksessa yksilön ympärillä on lähes poikkeuksetta ryhmä, joukkue tai vähintään partio. Kun ryhmän yksittäinen jäsen häiriökäyttäytyy, heikompi henkisessä ryhmässä on havaittavissa muiden jäsenten hyväksyvän käyttäytymisen, pahimmassa tapauksessa ryhtyvät tukemaan ja osallistuvat itsekin häiriökäyttäytymiseen. Yksilön on myös helpompi saada muut hyväksymään käytöksensä, kun hän on voittanut muiden luottamuksen tai muutoin teoillaan saanut itselleen johtajan statuksen (joukkueen kouluttaja 2). Sama ajattelutapa pätee yksittäisen partion sisällä tai jopa joukkuekoossa, silloin vain yksittäiset toimijat ovat erikokoisia, mutta periaate säilyy ennallaan. Yksilöt, jotka lähtevät mukaan kokevat tunteen, jonka mukaan ryhmä hylkää heidät, jos he eivät tue oman ryhmänsä toimintaa. Yksilöt sijoittavat tällöin yhteenkuulumisen tarpeen tärkeämmäksi, kuin katsoisivat yleensä olevan oikein toimia tilanteessa.

Joukkueen kouluttajien haastattelussa yhtenä haastattelun aiheena oli omien kokemusten kertominen yksittäisistä häiriökäyttäytymistapauksista. Tutkijana itselleni jäi mieleen joukkueen kouluttaja 5:n kertoma tilanne, jossa koko ryhmä oli perinteisiin vedoten ajanut yhden ryhmänjäsenen hiukset hänen tahtomattaan. Esitutkintaa joukkueen kouluttaja 5 muisteli käsiteltävän vapauden riistona. Tässäkin tapauksessa on havaittavissa, kuinka yksilöiden ajatuksesta, koko ryhmä voidaan saada mukaan suorittamaan asioita ja tekoja, joita eivät yksilönä edes harkitsisi tai hyväksyisi muille tekevän.

3.3 Joukkueen kouluttajan mahdollisuudet toimia ennaltaehkäisevästi ja estävästi

Häiriökäyttäytyminen luo joukkueen kouluttajan työhön ylimääräisen haasteen. Miten omalla toiminnallaan joukkueen kouluttaja voi ennaltaehkäistä ja estää häiriökäyttäytymistä? Haasteellisuuden kouluttajan toimintatapamalleihin häiriökäyttäytymistä kohdatessa, luo jokaisen tapauksen eriävät ominaispiirteet. Eriäväisyyden vuoksi häiriökäyttäytymistä kohdatessa yksi ainoa toimintatapa ei toimi kaikissa olosuhteissa ja häiriökäyttäytymistilanteissa.

Kandidaatintutkielmani pääteorianana Maslowin tarvehierarkia on yleisesti kritisoitu ja useamman kerran itse tutkijana olen joutunut perustelemaan sen käytettävyyttä nykypäivänä. Häiriökäyttäytyminen kuuluu kasvatustieteiden kokonaisuuteen, näin ollen Maslowin kehittämä tarvehierarkia on validi teoria käytettäväksi. Tarvehierarkian mukaisesti on häiriökäyttäytymisen osalta eriteltävänä osakokonaisuudet, jotka kuuluvat tarvehierarkian pyramidiin (Kuvio 1). Portaittain edetessä on joukkueen kouluttajan helpompi havainnollistaa itselleen, miksi tarvehierarkian mukaiset ylemmän tason portaat eivät täyty, kun alemman tasonportaat eivät toteudu.

Ennaltaehkäisyn näkökulmasta on hyvin tärkeää kuinka kouluttaja on suunnitellut ja tulee toteuttamaan oman koulutuksensa. On ymmärrettävää, että jokaisesta koulutuksesta ei ole käytettävien kouluttaja resurssien vuoksi saatavilla monipuolista ja tilanteen mukaista koulutusta, mutta Halosen ym.(2007) mukaan monipuolisuuden tulisi olla kouluttajan lähtökohdana koulutuksen suunnittelun ja toteuttamisen aikana. Joukkueen kouluttaja luodessaan koulutettavasta aiheesta mielenkiintoisemman, kasvattaa koulutettavien motivaatiota koulutusta kohtaan. Taulukon 1 mukaisesti diagnosoitavissa olevat ulospäin suuntautuneen häiriökäyttäytymisen osa-alueet vaativat kouluttajalta aktiivisia opetusmenetelmiä. Aktivoidessaan oppijat ennaltaehkäisee joukkueen kouluttaja häiriökäyttäytymistä.

Estämisen kannalta joukkueen kouluttajan on havaitessaan häiriökäyttäytymistä tärkeimpinä toimenpiteinä havainnoida ja puuttua välittömästi häiriökäyttäytymisen syntyyn. Välitön puuttuminen häiriökäyttäytymiseen on tapahduttava ennen kuin muu ryhmä tulkitsee yksilön häiriköinnin hyväksyttäväksi käyttäytymiseksi. Välittömällä puuttumisella osoitetaan käyttäytymistä koskevat säännöt ja rajat myös muillekin kuin itse häiriökäyttäytyjälle. Välittömän häiriökäyttäytymiseen puuttumisen lisäksi voidaan henkilö poistaa

koulutustilanteesta. Kouluttajille suorittamieni haastattelujen perusteella koulutuksesta poistamista voidaan verrata siviilikoulussa käytössä olevaan luokkahuoneesta poistamiseen. Esimerkiksi joukkueen kouluttaja 2:n mukaan: ”..se että puuttuu ja keskeyttää toiminnan ja nootittaa kaveria ja ensimmäisenä että se korjaantuu huomauttamisella. Ja sitten jos ei korjaannu, tai ole korjaantunut huomauttamisella niin sitten voi olla se, että on poistettu siitä opetustilanteesta vähän niinku taas koulumaailmassa poistetaan luokkahuoneesta.” Poistettuaan henkilön oppitunnilta tai koulutuksesta, takaisin opetukseen otettu henkilö kokee useimmiten oman käytöksensä olleen hyväksymätöntä. Henkilön miettiessään muiden suhtautumista käyttäytymiseensä, kasvaa jälleen henkilöllä itsellään ryhmähengen merkitys. Henkilö ei halua menettää tarvehierarkian mukaista yhteenkuulumisen tarvettaan.

Haastattelujen perusteella häiriökäyttäytymisen tuottamia ongelmia ja haasteita ei voi estää loputtomalla esitutkimisella ja rangaistustoimenpiteillä. On ymmärrettävää kuinka jatkuva puuttuminen tai entuudestaan tunnetut rangaistukset menettävät merkitystään, vaikka käytössä olisikin seuraamissuosituksen mukaiset rangaistussuositukset (Taulukko 2). Joukkueen kouluttaja 1 totesi esitutkinnan ja rangaistusten toimivan vain kerran tai kaksi. Sama mielipide on havaittavissa myös muidenkin haastattelemieni kouluttajien vastauksista.

Kouluttajan on pyrittävä tukemaan tiiviin ryhmähengen syntymistä. Aikaisemman tutkimukseni mukaisesti, henkilön kuuluessa ryhmään hän käsittää me-hengen merkityksen. Me-hengessä yksilö kokee kuuluvansa suurempaan kokonaisuuteen ja on valmiimpi tekemään ns. uhrauksia ryhmänsä vuoksi, tavoitteen saavuttamiseksi. Yksinkertaisuudessaan ryhmä toteuttaessaan yhdessä haastavia tehtäviä ja ponnistelemalla yhdessä saavuttaakseen tavoitteen, huomaamattaan kehittää ryhmä kiinteyttä (Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus 2003). Kouluttajan mahdollisuudet luoda ryhmähenkeä on asettaa ryhmälle ongelmalähtöisiä ja yhteisiä fyysisesti kuormittavia tehtäviä. Ryhmän suorittaessaan tehtäviä, kouluttajan on annettava ryhmän toimia itsenäisemmin ja tarvittaessa vain ohjata tiedonlähteelle tai oikeaan suuntaan, antamatta suoraan oikeaa ratkaisua.

Joukkueen kouluttajan roolin on muututtava tilanteen mukaisesti. Näin joukkueen kouluttaja tukee oppimisentavoitetta. Halosen ym.(2007) mukaan voidaan kouluttajan roolit jakaa neljään kokonaisuuteen: kasvattajan, ohjaajan, valmentajan ja johtajan rooleihin. Roolien vaihtelulla joukkueen kouluttaja pystyy luomaan koulutettavilleen esimerkin, joka antaa tarvittaessa tilaa, kehittää ryhmähenkeä ja tukee oppimista valmentajan tavoin. Mahdollisesti joukkueen kouluttaja pystyy vaihtamaan oman roolinsa muistuttamaan tiukkaa johtajan roolia.

Johtajan roolissa kouluttaja antaa esimerkin ja pitää koulutuksen omissa käsissään. Yksilöt eivät tällöin pääse itse toteuttamaan aktivoivia tehtäviä, mutta oppivat suoraan johtajan roolin omaavalta joukkueen kouluttajalta. Kaikkea koulutusta ei voida rakentaa mielekkyyden, haasteellisuuden ja ryhmätehtävien varaan, joten ammattitaitoinen joukkueen kouluttaja hyödyntää kouluttajan rooleja sujuvasti. (Halonen ym. 2007.)

Haastattelujen aikana useimmat joukkueen kouluttajat kritisoivat sitä kuinka on täysin mahdotonta toteuttaa varusmiehille koko varusmiespalveluksen ajan mielekästä ja motivoivaa tekemistä. Kyseessä on asevelvollisuuden suorittaminen, johon kuuluu esimerkiksi pitkiä vartiotehtäviä tai yksinkertaisilta tuntuvien suoritteiden toistokoulutusta. Mutta suunnitellessaan tulevaa koulutusta, kouluttajan tulee miettiä esimerkiksi kouluttajan oppaan mukaisesti koulutuksen rakenne. Perusteellisen suunnittelun mukaisesti saadaan mahdollisimman hyvin aktivoitua opetettavat.

4 POHDINTA

Häiriökäyttäytymistä havaitaan toimintaympäristöstä riippumatta esiintyvän runsaasti, mutta tutkimuksessa käytettyjen joukkueen kouluttajien haastatteluissakin oli huomattavissa, kuinka haasteellista on määrittää, mitä häiriökäyttäytyminen perusyksikössä konkreettisesti on. Sama tarkka määritettävyyden vaikeus on huomattavissa siviilitutkimuksissa. Joukkueen kouluttajien haastatteluissa esimerkiksi kahdella joukkueen kouluttajalla on eroja diagnosoinnissa. Molemmilla on tarkka käsitys häiriökäyttäytymisestä ja sen esiintymisen määrästä, mutta tarkasteltaessa heidän määrittämiään häiriökäyttäytymiselle, on huomattavissa poikkeavuuksia toisistaan. Poikkeavuuksia joukkueen kouluttajien tekemässä diagnosoinnissa voitaisiin mielestäni välttää käsittelemällä puolustusvoimien henkilökunnan koulutuksessa häiriökäyttäytymistä. Tutkijana nousee mieleen kysymys, miksi häiriökäyttäytymisen kohtaamista tai esimerkki toimintatapoja ennaltaehkäisyksi ei käsitellä edes perustetasolla kouluttajan tehtäviin siirtyvien henkilöiden koulutuksessa?

Diagnosoinnin ja luokittelun haaste on häiriökäyttäytymisen moninaisuus. Moninaisuus johtuu häiriökäyttäytymisen tapauskohtaisesta esiintymisestä. Tutkimuksen tulosten perusteella häiriökäyttäytyminen yleisesti perustuu johonkin seuraavista: välinpitämättömyydestä, päihtyneisyydestä, niskoittelusta ja persoonallisista tarpeista, kuten itsensä korostamisesta johtuva tuntemus ryhmään ”hukkumisesta”. Näiden yleisten kokonaisuuksien esiintyminen johtuu persoonasta itsestään. Persoonaa voi luontaisesti olla esimerkiksi aggressiivinen tai ollut aiemmin nuoruudessaan ”ostarin kingi”, jolloin toimintaympäristön muuttuminen varuskunnanalueeksi tuo mukanaan nuoren arkielämään uudet säännöt, normit ja arkielämän rutiinit.

Häiriökäyttäytyminen vaikuttaa negatiivisella tavalla henkilöön itseensä ja hänen lähiympäristöönsä. Negatiivinen vaikutus on havaittavissa yksittäisen häiriökäyttäytyjän oppimisen edellytyksien täyttymättä jäämisinä, kuten myös hänen välittömässä läheisyydessä olevien henkilöiden. Häiriökäyttäytymisen jakaminen kahteen ilmentymismuotoon ulospäin suuntautuneeseen ja sisäänpäin kääntyneeseen häiriökäyttäytymiseen, helpottaa opettajan tai kouluttajan tuottaa työkaluja sekä ratkaisuja ennaltaehkäisyyn ja estämiseen.

Häiriökäyttäytyminen siviilikoulujen oppilaiden ja puolustusvoimien varusmiesten osalta on hyvin samankaltaisia ominaispiirteitä omaavaa käyttäytymistä. Kun verrataan kahdessa eri toimintaympäristössä tapahtuvaa häiriökäyttäytymistä, on selvästi havaittavissa toimintaympäristöstä aiheutuva vaikutus. Vaikka kyseessä on kaksi erillistä

toimintaympäristöä, havaitaan, että häiriökäyttäytyvät henkilöt ovat pääsääntöisesti molemmissa toimintaympäristöissä samoja henkilöitä. Tutkimuksen mukaan perusyksikössä tapahtuvan häiriökäyttäytymisen ennaltaehkäisemiseksi ja estämiseksi ei ole välttämättömyys kehittää erikoisempia keinoja, kuin siviilikoulumaailmassa on totuttu käyttämään.

4.1 Johtopäätökset

Tutkijana käsittelen johtopäätökset kolmessa osassa. Kolmella kokonaisuudella on mahdollista tuottaa johtopäätelmiä laajemmin päätutkimuskysymyksen miten häiriökäyttäytymistä voidaan ennaltaehkäistä ja estää. Häiriökäyttäytymisen ennaltaehkäisy ja estäminen alkaa diagnosoimalla ja luokittelemalla tapahtunutta käyttäytymistä. Luokittelun ja diagnosoinnin perustana on ymmärtää, mikä on häiriökäyttäytymistä. Onnistuneen ennaltaehkäisyn ja estämisen tavoitteena on rauhallisen ja hyvän yhteishengen omaava varusmiesryhmä. Tavoitteessa täytetään kaikki tarvehierarkian mukaiset tasot, lopuksi saavuttaen oppimisen edellytyksen itsensä toteuttamisen tarpeen.

Joukkueen kouluttajan on diagnosoitava ja luokiteltava häiriökäyttäytyminen

Lähtökohtana on ymmärtää häiriökäyttäytymisen termi ja mitä häiriökäyttäytymiseen kuuluu. Joukkueen kouluttajan havaitessaan häiriökäyttäytymistä, on pystyttävä luokittelemaan ja diagnosoimaan käyttäytyminen. Kun käyttäytyminen diagnosoidaan, pystytään tulkitsemaan minkä takia henkilö käyttäytyy poikkeuksellisesti muihin tilanteissa rauhallisesti käyttäytyviin henkilöihin verrattuna. Luokittelun ansiosta tuotetaan tietoa, jota hyödyntäen joukkueen kouluttaja havainnoi, mitä käyttäytymisen ennaltaehkäisemiseksi ja tarvittaessa estämiseksi on tehtävä.

Diagnosointivaiheessa joukkueen kouluttajan on mahdollista määrittää itselleen häiriökäyttäytymisen esiintyvän ja alkaa tuottamaan tarkempaa diagnosointia. Haasteena on diagnosoinnin varmuus. Jos laitettaisiin esimerkiksi useampi joukkueen kouluttaja seuraamaan täysin samaa tilannetta häiriökäyttäytymisestä, tuloksena olisi arviolta saman verran luokitteluja kuin on joukkueen kouluttajia diagnosoimassa. Tutkimuksen mukaisesti diagnosointiin haasteellisuuteen vaikuttaa joukkueen kouluttajan ymmärrys häiriökäyttäytymisestä.

Diagnosoinnin mukaisesti voidaan ulospäinsuuntautunut häiriökäyttäytyminen luokitella DSM IV:n mukaisesti yliaktiivisuus-, tarkkaavaisuushäiriön- tai

impulsiivisuuskäytöskriteerien täyttymisenä. Edellä mainittu luokittelu auttaa ymmärtämään häiriökäyttäytymisen syyn ja näin helpottaa joukkueen kouluttajaa hahmottamaan itselleen ennaltaehkäisyyn vaadittavia toimenpiteitä. DSM IV:n mukainen luokittelu ei aina täyty, mutta silti voidaan havaita työrauhan rikkoutuneen. Edellä mainitun kaltaisessa tilanteessa on joukkueen johtajana toimivan henkilön rooli tärkeä.

Joukkueen kouluttaja ennaltaehkäisee häiriökäyttäytymisen havaitun käyttäytymisen mukaisesti

Diagnosoinnin perusteella joukkueen kouluttaja on luokitellut havaitun käyttäytymisen ja pystyy hyödyntämään ”työkalut” häiriökäyttäytymisen ennaltaehkäisemiseksi. Työkalut tarkoittavat keinoja, valmiuksia ja mahdollisuuksia, joilla tapahtuvaa häiriökäyttäytymistä voidaan käsitellä. Ennaltaehkäisy onnistuu, kun joukkueen kouluttaja omilla toimillaan pyrkii vaikuttamaan häiriökäyttäytymisen syntyyn tai kehittymiseen.

Häiriökäyttäytymisen diagnosoinnin ollessa haastavaa, vaikeuttaa se myös joukkueen kouluttajan suhteuttamista käytettävien keinojen valintaan. Tutkimuksen tuloksien mukaan helpoin tie tavoitteeseen olisi käyttää pakkovaltaa. Mutta pakkovallalla ei voida saavuttaa aitoa työrauhaa, jossa oppimista tuetaan avoimella ilmapiirillä. Tutkimuksen mukaisesti varusmiespalveluksessa olevat nuoret ymmärtävät joukkueen kouluttajan omaavan auktoriteetin, jota kunnioittavat. Auktoriteetin kunnioituksesta on aikaisemmin tutkimuksessa käytetty sanaa herranpelko, jonka katsotaan näkyvän varusmiespalveluksessa edelleen.

Pitkäaikaisen vaikutuksen joukkueen kouluttaja saavuttaa panostamalla itse koulutettaviensa toimintaympäristön ja ilmapiirin suotuisuuteen. Tutkimuksen mukaisesti havaittuja keinoja, joilla työrauha pystyään vakiinnuttamaan työympäristössä, on työstää ryhmähenkeä. Ryhmähengen ollessa kiinteä, nuori kokee, kuinka hän kuuluu johonkin suurempaan kokonaisuuteen ja samalla huomaamattaan täyttää yhteenkuulumisen ja rakkauden tarvettaan. Kun ryhmähenki on luotu tiiviiksi, on mahdollista käyttää oppimiseen ryhmälle asetettavia ongelmalähtöisiä ryhmätehtäviä. Ryhmätehtävillä aktivoidaan jokainen ryhmänjäsen tekemään töitä, samalla aiemmin häiriökäyttäytyneet henkilöt saadaan tehokkaammin keskittymään opetettavaan asiaan.

Joukkueen kouluttajan onnistuneen häiriökäyttäytymisen ennaltaehkäisyn tukena on vankka ammattitaito ja kokemus joukkueenkouluttajana. Havaitessaan häiriökäyttäytymistä omassa joukossaan on joukkueen kouluttajan puuttuttava siihen välittömästi. Keinot, kuinka

joukkueen kouluttaja häiriökäyttäytymiseen puuttuu, ovat hänen omien kokemusten ja päätöksiensä mukaisia.

Häiriökäyttäytymisen estäminen on tapahduttava välittömästi

Tutkimuksen mukaisesti häiriökäyttäytymisen estämiseen voidaan vaikuttaa yhdellä pääkeinolla, joka on välitön puuttuminen. Välittömällä puuttumisella joukkueenkouluttaja pystyy havainnollistamaan muulle joukolle itse asettamansa rajat. Yleisesti toimivimpana ratkaisuna häiriökäyttäytymiseen puuttumisena on puhuttelemine. Kun häiriökäyttäytyjä otetaan pois muusta joukosta, ymmärtää hän käyttäytymisensä kielletynä jatkossa. Seuraava mahdollisuus on puhutella häiriökäyttäytyjä osana joukkoa tai mahdollisesti voidaan käskä pois opetustilanteesta. Edellä mainittu tapa mahdollistaa muun joukon oppimisen edellytykset välittömästi, poistamalla häiriökäyttäytyjän.

Häiriökäyttäytyjällä on tutkimuksen mukaisesti henkilökohtainen tarve häiriökäyttäytymiselle. On luonnollisesti selvää, että varusmiespalvelustaan suorittava henkilö ollessaan yksin tai tarvehierarkian mukaisesti tyydyttynyt ei enää häiriökäyttäydy. Häiriökäyttäytyjä kuitenkin hakee käyttäytymiselleen hyväksyttävyyttä ryhmästä tai pyrkii samaan muut mukaan hänen käyttäytymistään tukemaan. Tällöin joukkueen kouluttajan on reagoitava ja suoritettava ryhmien henkilöiden vaihtamista ryhmien kesken.

Jos pyritään estämään tai lopettamaan jo pidempään tapahtunutta häiriökäyttäytymistä, on se huomattavasti vaikeampaa kuin välitön puuttuminen. Pidempään tapahtunutta häiriökäyttäytymistä varusmiesten kesken pidetään suotavana, jolloin rajan määrittäminen uudelleen sallittavan käyttäytymisen osalta on haasteellista. Kielletyn ja sallitun käyttäytymisen rajan tuleekin olla täysin johdonmukainen läpi koulutuskausien.

4.2 Jatkotutkimustarpeet

Jo tutkimukseni alkuvaiheessa oli selvästi huomattavissa, kuinka huomattavan vähän häiriökäyttäytymistä on tutkittu puolustusvoimissa. Suoritettujen tutkimuksien vähäisyyden vuoksi on häiriökäyttäytymisen jatkotutkimustarpeet mielestäni suuret. Laajemmin suoritettulla tutkimuksella voidaan tuottaa joukkueenkouluttajan työhön tarpeellista tietoa häiriökäyttäytymisestä. Laajemmalla tutkimuksella voidaan myös saavuutta varusmiesjohtajille tuotettavaa tietoa häiriökäyttäytymisen kohtaamisesta ja tilanteessa toimimisesta. Tuotetun tiedon mukaisesti voitaisiin sisällyttää varusmiesjohtajien ja

henkilökunnan koulutukseen häiriökäyttäytymisen kohtaamista sekä perusteet kohdata häiriökäyttäytymistä.

Jatkotutkimuksen kannalta olisi tarkoituksenmukaista laajentaa rajausta haastateltavien työtehtävistä. Tutkimuksessani oli rajauksen mukaisesti haastateltu vain joukkueen kouluttajina toimineita henkilöitä. Jatkotutkimuksessa kannattaisi mielestäni haastatella esimerkiksi varuskunnan sosiaalikuraattoreja, sotilaspastoreita. Tämän lisäksi tulisi tutkia myös tarkemmin varusmiespalveluksen keskeyttämisen syitä. Jatkotutkimuksissa olisi hyödyllistä huomioida myös varusmiespalveluksen keskeyttäminen, joka tuo tutkijalle mahdollisuuden myös käsitellä enemmän häiriökäyttäytymisen sisäänpäin kääntyneen kokonaisuuden huomioimista.

Jatkotutkimuksen kannalta on mahdollista tarkentaa joukkueen kouluttajan sotilaallista koulutustaustaa. Määrällisenä eli kvantitatiivisena tutkimuksena tuotettaisiin tuloksia havaitsevatko upseerit vähemmän häiriökäyttäytymistä, kuin aliupseerit. Mahdollisesti voitaisiin myös ottaa tutkimukseen tietyllä aikavälillä raportoidut häiriökäyttäytymistilanteet esimerkiksi kahden eri perusyksikön välillä kahdessa eri joukko-osastossa. Tutkimustuloksena saavutettaisiin maantieteellisen sijainnin, varusmiesten lähtökohtien/entisyyden ja joukko-osaston organisaatiokulttuurin vaikutukset häiriökäyttäytymisen esiintymisen määrään ja laatuun.

LÄHTEET

Avoimet haastattelut. 2014. Joukkueen kouluttajat: 1–5. Tutkijan hallussa.

Esitutkintapöytäkirja. 19/1PIONK/PORPR/1.9.2014. Säskylä.

Esitutkintapöytäkirja. 92/1800/25.4.2013. Helsinki.

Halonen, P., Pulkka, A. T., Kärkkäinen, H. & Saarelainen, M. 2007. Kouluttajan opas. Helsinki: Edita Prima Oy. 2007.

Harinen, O. 2000. Sotilasjoukon kiinteys ja sotilasorganisaatio. Lisäpainos vuoden 1992 julkaisusta. Kampin Valtimo. Tutkimuselosteita A /13 /2000.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. 13.–14., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi

Kuorelahti, M. 1998. Käyttäytymisen ongelmat ja niiden luokittelu. Ladonlahti, T., Naukkarinen, A. & Vehmas, S. (toim.) Poikkeava vai erityinen. Jyväskylä: Atena. 123–135.

Lehtinen, E. & Kuusinen, J. 2001. Kasvatuspsykologia. 1. painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit. 37. Kasvatustiede.

Nurmi, P. 2013. Lapsen ja nuoren viha Jyväskylä: PS-kustannus.

Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus. 2003. Ryhmänjohtajan käsikirja. Helsinki: Edita Prima Oy. 23.

Pääesikunnan oikeudellinen osasto. 2014. PEOIKOS 303 – Seuraamissuositus. Helsinki: Pääesikunnan oikeudellinen osasto.

Salovaara, R. & Honkonen, T. 2011. Rakenna hyvä luokkahenki. Jyväskylä: PS-kustannus. Opetus 2000.

Saloviita, T. 2014. Työrauha luokkaan.3.uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 38. Opetus 2000.

Weizmann-Henelius, G. 1997. Väkivaltaisen ihmisen kohtaaminen. Helsinki: Kirjayhtymä. 20. Studia.

INTERNET LÄHTEET

Finlex. 1889. Rikoslaki 45 luku sotilasrikoksista.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L45>. Viitattu 23.1.2015

Finlex. 2007. Asevelvollisuuslaki.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071438>. Viitattu 27.2.2015

Puolustusvoimat. Varusmiespalvelus.

<http://goo.gl/RXMEHJ>. Viitattu 23.1.2015

Wikipedia. DSM.

<http://fi.wikipedia.org/wiki/DSM>. Viitattu 23.1.2015